

ERZURUM AĞZI VE ARGO

Slang Words In Erzurum Dialect

Yrd. Doç. Dr. Hülya TAŞ*

ÖZET

Anadolu ağızlarında olduğu gibi Erzurum ağızında da argo kelimelere rastlanılmaktadır. Yazımızda Erzurum ağızında yer alan bazı argo kelimelere ve halk söyleyişlerine yer verdik. Çalışmamızı; argo sözlüklerinde bulunan kelimeler; diğer bölgelerde ve Erzurum ağızında kullanılan ortak kelimeler; yalnız Erzurum ağızında kullanılan kelimeler olmak üzere üç grupta inceledik.

Anahtar kelimeler

Erzurum ağızı, Argo kelimeler

SUMMARY

Slang words are not seldom in Erzurum dialect as it is in Anatolian dialect. In this article I considered some of the slang words and in peoples speaking Erzurum dialect. My study consists of three parts. Words in slang dictionaries; common words used both in Erzurum and surrounding areas; words used in Erzurum dialect particularly.

Key words

Erzurum dialect, Slang words

Asırlardan beri uzmanlar, dili insanın dünyadaki yerini belirleyen ve toplumu ilgilendiren tüm alanlarla ilgili bir kurum; sırlarla dolu, akla binlerce soru getiren bir dizge; var olduğundan beri insanların toplum içinde yaşamını sürdürmesine, hüznlerini, coşkularını, sevinçlerini paylaşmasına olanak sağlayan bir araç olarak nitelendirmişlerdir. Bu araç yalnızca bildirişme sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda Aksan'ın deyiimiyle topluluğu topluma dönüştürüyor, kullananların kültürünü yansıtıyor ve o toplum dışında kalanlar için gizemini koruyor.

İnsanların hayata bakış açıları, dünyayı değerlendirişleri farklı olunca toplumların da farklı değer yargıları olur. Bu durumda toplumsal ve kültürel

yönleri farklı olan insanların kullandıkları dil de, toplumdan topluma farklılık gösterir. Yani dilin bireysel yanı sıra sandan insana değişiyorsa toplumsal yanı da toplumdan topluma değişir diyebiliriz. Bu noktada karşımıza çeşitli dil türleri çıkar: *Lehçe, ağız, konuşma dili, yazılı dil, ana dili, ortak dil, edebi dil...* dilcilerin öteden beri dil türlerini göstermek için kullandıkları terimlerdir. Ancak bu çalışmada bizi ilgilendiren bunlar değildir. Son zamanlarda *sosyolekt* terimi ile adlandırılan, bir toplumda insanın bulunduğu sosyal konuma göre belirlenen özel dillerden *argo*, özellikle ağız argosudur.

Argo ile ilgili çalışmalara baktığımızda çeşitli tanımların yapıldığını, dilbilimsel anlamda ele alındığını görüyo-

* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

ruz. Beraberinde, “Argo dil midir, değil midir?”, “Argo, yalnız alt tabaka dili olarak mı kalmalıdır?”, “Edebi dilde argoya yer ver midir?”, “Argo dilde kirliliğe yol açar mı?” vb. birçok soruyu getirmekle birlikte genel kamu her toplumda insanların yaş, cins, mezhep, meslek, öğrenim gibi özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösteren bir dil türü olduğu yolundadır. Yapılan tanımların çoğunda belirlenen ortak noktalar; argonun bir özel söz dağarcığı olduğu, temelinde gizlilik taşıdığı ve her toplumda¹ görüldüğüdür. Hatipoğlu, “Argo, kullanılan ortak dilden ayrı olarak belirli toplulukların ses bilgisi, yapı bilgisi, söz dizimi ve anlam bakımından özellikler gösteren dil ve söz dağarcığı...”², Aksan, “Argo, her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimi ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu bir özel dil.”³ diyerek argoyu dil / özel dil kabul etmektedirler. Buna karşın Hulki Aktunç, “Argoya dil ya da özel dil denmemesi gerekir bence. Argo, özel bir sözcük dağarcığına dayalı konuşma biçimidir.”⁴ tanımıyla; Büyük Laurousse, “Argo dilbilimsel anlamda bir dil değildir. Özgünlüğü sadece sözcük düzeyinde gerçekleşir. Söz dizimi, orta dilin söz dizimiyle aynıdır. Argo sözlükçesine gelince, söz konusu gurubun ilgi alanı ile az ya da çok sınırlanmıştır. Örneğin; hırsızlığa, fuhuşa ilişkin sözcükler.”⁵ açıklamasıyla argoyu dil olarak tanımazlar.

Argo dildir ya da değildir. Bu, onun dillerde var olduğu, tıpkı yaşayan bir dil gibi kendi yasaları, eğilimleri, sorunları olduğu; zaman içinde değişikliğe uğradığı, dilden dile, bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği, anlam çirkinleşmesi, değişmesi, güzelleşmesi, sözcük ölümü, doğu-

mu gibi doğal dil olaylarını yaşattığı gerçeğini değiştiremez.

“Argonun söz varlığı, ortak dilin sözcüklerine özel anlamlar vermek, kimi sözcüklerde bilinçli değişiklikler yapmak, eskimiş öğelerden, aynı dilin lehçelerinden ve yabancı kökenli öğelerden yararlanmak yoluyla meydana getirilir.”⁶ “Bir dil azınlık dili bir çevre dili dağarcığını asla ve asla sonsuz genişletemeyeceği halde argo ve alan argoları sonsuz gelişme özelliği gösterir.”⁷, ifadeleriyle argonun dilin doğasında var olan gelişme, devamlılık, doğallık gibi özellikler taşıdığı gerçeği ortaya konmaktadır.

Argonun genelde toplumun alt tabakalarında yaşatıldığı düşünülse de -ya da öyle olması gerektiği-, tulumbacı, külhanbeyi, çingene ağzı diye adlandırılrsa da, son zamanlarda yapılan çalışmalarda argonun okumuş insanlar arasında tutunduğu, hatta ilgi gördüğü, toplumun her biriminde yaşatıldığı ortaya konmuştur. Her sanat, bilim dalının, meslek gurubunun, hatta her yaş gurubunun kendi argosunu yarattığı kabul edilmektedir. Daha altmışlı yıllarda Develioğlu, “Temelde toplumun aşağı tabakasında kullanılan argo, hemen hemen her ülkede, okumuş yetişmiş kişiler arasında tutunabilmektedir. Bunlar arasında argonun değişik türleri de ortaya çıkmaktadır. Artist, öğrenci, hatta bilgin argosuna da rastlanmaktadır.”⁸ sözleriyle dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyi farklı insanların duygularını, isteklerini ifade etme yeteneklerinin, dili kullanma yetilerinin farklı oluşu nasıl doğalsa, kişilerin sosyal durumlarının da argoya yansması o kadar doğaldır. Bu da argonun kendi içinde farklılaşmasına yol açmaktadır.

Argonun yararlandığı sözcük türet-

me yöntemleri, anlamsal ve biçimsel olabilir. Anlam düzleminde argo ortak dilin, özellikle de halk dilinin kimi yöntemlerini sistemleştirmiştir. Örneğin; *azar işitmek* anlamında kullanılan *fırça yemek* yapısında soyutla somutun yer değiştirmesi, *bacaklar* anlamında *pergeller* sözcüğü eğretileme, *dövmek* anlamındaki *okşamak* sözü düz değişmece, *öldürmek* anlamında *temizlemek* örtmece; *acemi genç kız* anlamındaki *civciv* ise eşanlamlı örnekseme yoluyla argoya kazandırılmıştır. Biçimsel düzlemde argo, anadili sözcüklerini budayıp sözcüğe farklı bir ek takmak yoluyla oluşturulur. Örneğin; *al-* eyleminin kökü *{-İz}* ekiyle genişletilip *alız et-* birleşik eylemi; Türkçede olmayan *{-masyon}* eki ile atve aşır- eylemlerinden *atmasyon, aşır-masyon* sözcükleri elde edilmiş, *eşcinsel* sözcüğünden *eşco, geri zekalı*'dan *gerzek, kan kardeş*'ten *kanka* kısaltma yoluyla argoya kazandırılmıştır.⁹

Ağızlarla ölçünlü dil arasındaki ses ve biçime dayalı küçük ayrılıklar, ağızların kendi argolarını oluşturmalarına zemin hazırlamıştır. Yer yer Eski Türkçe, Kıpçak Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesinin izlerini taşıyan, daha çok Türkmen-Azeri-Terekeme ağız özelliklerini yansıtan, hem Doğu Anadolu hem de Doğu Karadeniz ağızlarının ortak özelliklerini bünyesinde toplayan Erzurum ağızı da ¹⁰ -her ağızda olduğu gibi- kendi argosunu yaratmıştır. Genel argodan, yabancı argolardan ve ölçünlü dilden beslenmektedir. Çağa ayak uydurmakta, dilin doğasında var olan *zaman içinde değişme özelliğini* hayata geçirmekte, dolayısıyla modası geçen argo sözcüklerle, revaçta olan, moda olan argo sözcükler gündeme gelmektedir. Dolayısıyla Erzu-

rum ağızı kendi argosunu oluştururken yerel dilin özelliklerini taşıyan genel argodaki *acayip, afili, aganigi naganiği, alamancı, alengir, anasını bellemek, andır, angut, balkon, becermek, bitlenmek, bitli, mostralık* vb. kimi sözcüklerle renklenmekte, diğer yandan yalnız ait olduğu ağızda var olan *bitli gıcan, galih, maso, ceycebet vb.* argo sözcüklerle çeşitlenmektedir. Argosunu oluştururken genel argoda olduğu gibi *gizlilik sağlama* ilkesine uymak koşuluyla kendi ağızındaki sözcüklere mecaz, benzetme vb. yardımıyla yeni anlamlar yüklemektedir. Ölçünlü dilden, halk söyleyişlerinden beslendiği gibi zaman zaman onları da beslemektedir. Bu nedenle standart dille iç içe geçmiş olması argonun sınırlarının iyi çizilememesine neden olmaktadır. Argonun küfür, kaba ve çirkin söz, halk deyişleri, mecazlı anlatım, jargon gibi ifade tarzlarıyla sıkça karıştırılması, zaman aşımının argoda da söz konusu olması, argonun her kesime girmesi, bir başka deyişle gizliliğin ortadan kalkması gibi nedenler argonun sınırlarının sağlam çekilmesini zorlaştırmaktadır.

Çalışmamız boyunca halk söyleşi mi, argo mu, mecaz mı olduğunu tam olarak kestiremediğimiz yapılarla karşılaştık. Yukarıda belirttiğimiz nedenler ve *argodaki temel amaç gizlilik sağlamaktır* düşüncesi bizi cesaretlendirdi. Bu nedenle Erzurum ağızında var olan ve kullananların dışında kimsenin anlamadığı kimi halk söyleyişlerini, mecazları, ve kargışları da çalışmamıza aldık. Çeşitli kaynak eserler ¹¹ ve kaynak kişilerden yararlanarak belirlediğimiz yapıları alfabetik sırayı esas alarak önce üç ana grupta topladık. 1. Genel argoda olan-

lar, yani argo sözlüklerinde bulunanlar, 2- Diğer bölgelerde ve Erzurum ağzında kullanılan ortak sözcükler 3. Yalnız Erzurum ağzında kullanılan sözcükler

1. Genel argoda olanlar, yani argo sözlüklerinde bulunanlar:

afilli; süslü / *aganigi maganigi*; kuş dili; sevişme / *alamancı*; Almanya'da yaşayan Türkler için kullanılır / *ağzına sıç-*; karşısındakine kızgınlığını bildirmek için kullanılan söz/ *ağzını boyraza aç-*; parası kalmayan kişilere söylenen söz / *ahli pohuna garış-*; korkudan ne yaptığını bilememe/ *ahli sikhinde*; cinsel konulara ilgisi olan ve bundan başka bir şey düşünmeyen / *alengirli*; gösterişli / *anasını sat-*; boş vermek / *anasını belle-*; zarar vermek/ *ander*; adı söylenmeyen nesne; dişilik organı / *angut*;ahmak kimse / *armut*; aptal / *becer-*; cinsel ilişkide bulunmak / *bitli*; paralı / *bitlen-*; para kazanmaya başlamak / *büzzük*; makat,anüs; çocukların birbirine yaptıkları küfür / *cavra*;gayret göstermek, çabalamak/ *cüçük*; civciv, toy, küçük şey, yavrum / *çalı*; sıska/ *dal yarah*; beceriksiz; düşüncesiz/ *dandig*; anlamsız, bir işe yaramayan / *dırla*; gereksiz boş konuşmak / *gazzih at-*; birisini aldatmak / *ırğalama*; ilgilendirmemek / *ipini gopar*; başıboş dolaşmak / *keleg*; aptal, olgunlaşmamış, ham / *kokor*; korkunç bir varlık / *külüstür*; değersiz / *madih at-*; dalavere yapmak/ *maganda*; kaba kimse / *malafat*; erkeklik organı / *mosturalih*; acayip olan / *poşa*; kalbur, elek satan; çingene kadın / *sap*; arkadaşı olmayan kişi; erkeklik organı / *su goyver*; olay çıkarmak/ *tantana et-*; gereksiz söz söylemek/ *tanko*; sosyetik, açık giyen süslenen / *tin tin*; akılsız/ *tozunu al-*; dövmek / *tut kimin*; çok sarhoş olan kişi / *yamuh yap-*; ihanet etmek/ *yemezler*;

aldanmam,oyuna gelmem *yolli*; kötü yola düşmüş kadınlar için kullanılır/ *zart zurt et-*; yüksekte atmak, anlamsız konuşmak / *zamazingo*; adı akla gelmeyen, söylemeye gerekli görülmeyen şeyler için kullanılır / *zilli*; *edepsiz*

2- Diğer bölgelerde ve Erzurum ağzında kullanılan ortak kelimeler:

ardala; peşe takılan insan / *aşşih at-*; boy ölçüşme/ *az-*; yaramazlık etmek / *balah*; tombul çocuk / *baldırı çıplak*; belli bir işi olmayan, serseri / *bezbaş*; kafası çalışmayan, et kafalı; maymun iş-tahlı / *bijgır*; yoğurdun, ayranın veya sulu gıda maddelerinin ekşiyerek köpürmesi; insanların aşırı sinirlenmesi, bağırması; semirmek / *bimil*: bodur, kısa/ *burni gaf dağında*; kibirli, kendini beğenmiş / *burnundan gül aldırma-*; çok gururlanmak / *burnundan gül geçir-*; yaptığına pişman etmek, eziyet etmek / *cascavlak*; çırılçıplak çulsuz, düşkün; hakaret sözü olarak da kullanılır / *cıbil*; çıplak, fakir / *cır-*; yırtmak, tırmalak / *civecik*;uyuz/ *dadan-*; alışmak, alışkanlık / *daldaşşah*;çırılçıplak / *dıbız*; tüysüz baş, dazlak kafa / *dındırma-*; ilgilenmemek/ *dızman*; kocaman; heybetli, büyük / *dümsüh*: yumruk / *ecüş bücüş*; eğri büğrü / *ferig*; piliç; genç kız / *frthli*;sümüklü / *fistihla-*; at,eşek ve katır gibi hayvanların birden bire hızlanarak hoplaması, tekme atması ve etrafı karıştırması/ *geşmer*; maskara, soytarı kılıklı insanlar için söylenir / *gidil*; kısa ve cüce boylulara verilen isim / *gındillih*; çember / *gırgıt*;cimri / *god kafa*; büyük kafa/ *gollih*;kuyruksuz hayvan; kısa boylu insanlar için kullanılır / *Lal-lik*; düzgün konuşma özelliği olan insanlar için kullanılır. Beğenmeme ifade eder. / *muturif*; cimri insanlara verilen isim/ *malamat*; rezil, rüsva *maso*; asık suratlı / *mudara*; işe yaramaz, berbat

kimse/ **tırhlat-**; bir kişi için söylenen küçük düşürücü sözler/ **tırhli**; küfürbaz; **tıstan**; esmer insanlara yakıştırılan ad

3-Yalnız Erzurum ağzında kullanılan kelimeler:

akabuka: Alafranga konuşmak için, dilini şivesini değiştirme. “Gız gene kimi gördün de ele akabuka gonişirsan”

az-: Cinsel istekleri fazla olan kişiler için de kullanılır. “Herif gene azdı”

aşna - fişne: Sevişme, kırıştırma. “İş yapmır, ahşama gader işi aşna - fişne.”

ayın oyun: Yaptığı işi yüzüne gözününe bulaştırmak. “Yapacahsan doğru yap, ele ayın - oyun etme”

baba - davun: Dert, acı bir nesne (Kargış sözü.) “Baba davun yiyesen.”

baba yiyesen; baba içesen; babalan; babanın beşi (kargış sözü.) “Boğuzan baba düzüle”

babilin hanı, (babilhana): Girip çıkanın sayısının belli olmadığı yer. “Ele bir ev ki

babilhana kimin çalışır”

bıcurih: Tüysüz. “Herhal oğlan bıcurih”

bıdula-: Kendi kendine konuşmak. “Ne bıdılanıp durırsan.”

bığır bığır: Semirmiş, sağlıklı. “Rahatı o gadar yerinde ki bığır bığır bitir.”

bilik: Yavru, küçük, çocuğu severken söylenen sevgi sözü. “Biligim,cücügüm, yavrum.”

bitli gıcan: Pis, bitli. “Bitli gıcana bah, adam oldu da söz söyler”

caggıl:Görgüsüz ve kavga çıkarmak için bahane arayan kişilere verilen ad; hakaret sözü. “Ulan !..Caggıl oğlu çağgıl”

ceycebete: Çok çirkin,acayıp. Hakaret sözü olarak kullanılır. “Kövden Ali’ye bir gelin getirmişler, ceycebetin te-

ki.”

cehennem kütüğü: İyilik yapmayan, günahkar, cezayı hak etmiş.(Hakaret sözü olarak da kullanılır.) “Saçı başı ağarmış, gene de kötülük edir. Ne olacah,cehennem kütüğü”

cello - bello: Ayak takımı, sıradan kimseler.(hakaret sözü) “O kim olir ki bennen yarışa girir. Garşımdakiler cello - bello”

cencik: Çelimsiz, zayıf çocuk. “Gız cencik, nerden gelirsen?”

cendek: Ağır gövde. “Cendegini atmış yere bir türlü kaldıramır.”

cıbılın gabadayısı: Haddini bilmez; fakirin ukalası. “Onun ele üsgekten atıp tutmasına bahma, neyi var ki, cıbılın gabadayısı”

cındır: Eski, püskü kullanılamaz hale gelmiş elbise. “O gader fuhareler ki, üstlerinden cındırları tökülür”

cırbağa: Yaramaz ve boyundan büyük iş yapan küçük çocuk. “Halına bahmir cırbağa, bir teneke suyu taşımaya gahir”

cırıl-: Yırtılma, patlama; yüksek sesle konuşmak; çok içmek, çok yemek. “Neye cırılırsan.” “Ele çoh yedi ki az galadı ki cırıla”

cırilh: Yırtık, utanmaz. “Ele cırırlarla gonuşma”

cincivat: Yüzsüz,utanmaz. “Bu cincivatlıhta yeni çıhdı”

çılğısız: Terbiyesiz. “Çılğısızlık etme”

çullih: Dişilik organı

çultik: Hafif meşrep kadın. “Çıltigin teki”

çırpsız: Sahtekar, dolandırıcı “Aman... birah o çırpsızı”

çıtırhli: Şüpheli, dedikoducu. “Ayşe çoh çıtırhli bir gari.”

çıtıh: Dişilik organı.

çoma- davun; çoma duta; çoma

ye: Zıkkımlanmak (Çoma yağsız lor olduğu için boğazda düğümlenir. Zor yutulur. Beddua anlamında kullanılır).

“Seni çoma davun tuda”

çorlan-: Hastalanmak,“Gene çorlanmış”

çorli: İletli hasta “O çorliyi nerden buldun?”

davun: Kargış sözü.

daggiç: Eğri, çarpık. “ Daggiç bacaklı”

daldağa: İki yüzlü kimse. “ Ele ona güvenme. O daldağanın tekidir”

danfo: Aptal, enayi. “Danfonun biri”

dardüllük: Daracık, dar. “Ele bir entari geymiş ki dardüllük”

devamsız: Düşüncesiz, boş konuşan. “Ele devamsız devamsız konuşup da insanın gafasının tasını attırma”

dığa: Kendini bilmez; küçük oğlan çocuk. Örnek: “Defol burdan dığa”

dillih: Dişilik organı.

dillo: Kendini bilmez; serseri. “Hadi ordan dillo.”

Dındıla: Ağır iş yaparak geç iş çıkararak, oyalamak. “Kızım, elindekini ne dındılıyıp durursan”

dıngıla: Fos çıkma. “Verdiği haberler dıngılaymış”

dıngilig: Dengesi bozuk, yerine oturmamış; yüksek yer. “Kimin sözüne güvenirsen. O dıngiliggin mi” “Dıngiliğin tepesinde otururlar. Bir zelzele olsa ahli başından gider”

dırçık: Hoplayarak gezme. “ Gız niye dirçikliyip durursan”

dindon: Sarhoş, dengesiz. “Sizi ele merah ettim ki, haber almiyanda, deli dindona döndüm”

ecceyh: Sarhoş erkek. ”Ecceyh ele bir nara attı ki yer sallandı”

ellem gullem: Alavere dalavere.

“Bu işte ellem gullem yoh.”, “ Ellem etti, gullem etti en sonunda gızı aldı”

ellin kori: Kargış sözü.

en: Tehdit için kullanılır. “ Senin kulağımı enlerem”

fehlifasılıh: Aşüftelik, kötü yolda olma. “Sen oni tanımazsan. O feshlifasılıhın tekidir”

fırfırig: Dönek insanlara verilen ad. “Fırfırig kimin ne dönüp durursan”

fırfıriğini eğir-: Kendi çıkarına çalışmak. “ Sen ne dersen de o gine fırfıriğini eğirir”

fiddoz: Alımlı, çalılımlı, dik gezen hanımlara verilen isim. “Gız Fittoz gene nereye gidirsen”

fihere tandırı: Çok sigara içenlerin çıkardığı duman için söylenir “Fihere tandırı gibi tüttürüp durma”

galtah: Adi kadın. “Seni gidi galta-hın gızı”

gamo: Kibirli, burnu havalarda gezen insanlara verilen isim. “Onnan konuşulmaz, gamonun birdir”

gıldır- gıcıp/ gıldır- zıvıh: Değersiz kimseler, irili ufaklı çocuklar için söylenir. “Gıldır gıcıp bir aileden gelir”

gındikli: Çenebaz. “O gariynan konuşmah ele zor ki gari gindiklinin teki”

gındıllan-: Sözünde durma

gırcan: Yanlış söz, kusur “ Gırcanı gendinden büyük ”

gordan ölüleri çıkartmak: Olmayacak lüzumsuz şeyleri ortaya getirme vb. söz konusu etme.

“Ele bir uşahh ki gordan ölüleri çıhardir”

gudih: Küçük çocuklar için söylenen sevgi ifade eden söz “ Gadir’in gudihlari bu yıl okula gidir”

guzzih: Kambur. “Guzzih üstüne, guzzih”(dert üstüne dert)

hemetçik: Oyuncak bebek. “Ele bir gızı var ki hemetçiğe benzir”

henek: Şaka. “Görürsen henegi, görürsen gerçeği”

hırtlanboz: Çirkin hikâye kahramanı, canavar. “Hırtlanboza benzir”

hıştik: Boynuzlu. “Hıştiklerini yağla”

hıyar: Görgüsü; erkeklik organı “O hıyarın teki”

hızan: Görmemiş; cimri. “Hem hızan hem dızman”

kalıg: Evlenememiş kızlar için kullanılır. “O gız artıh kalıg”.

kalik: Çok gezen kadınlar için kullanılır. “Gız kalikli, nerden gelürsen”.

hızan kırtıbiyoz tohimi: Bayağı kimseler. “Onunla arhadaşlık etme. O kırtıbiyozun tekidir”

kırtik: Ufak tefek; sevgi ifadesinde kullanılır. “Kırtik sufatlı”

kıtla-: Isırma. “Ele bir dil vermiş ki Allah zehir zemberek önüne geleni kıtlir”

keleş: Boynuzlu “O keleşin oğluna kim kız verir”

kura: Daha çok kurnazlık yapan insanlar için kullanılır. “Kura nere gidürsen?”

künge:Süprüntü; çok gezen kadınlar için söylenir. “Bir gızı var küngenin teki”

laşo: İri dudaklı “Laşolarını asıp oturir”

lez aşşih: Dönek insan tiplemesinde kullanılır. “O lez aşşih heriften ne beklenir”

medek: Kilolu ve göğüsleri büyük kadınlara denir. “Bir gız ile nişanlanmış, gız medek kimin”

medig: Küçük çocukların erkeklik organına verilen ad. Bilhassa çocukları severken söylenir. “Medigin deden yesin”

mekir: Çirkin. “Kağırt bezi möhrelir Oğlan bizim mehleli.

Ben onu almırmıyam
Oğlan mekir çehrelir”

mıcıl: Küçük; minyon.

millihçi: Yüze gülen arkada çekiştirrenlere yakıştırılan isim. “Benim millihçilerle işim yoh”

mırıh: Dudağı yarık, çirkin kişi. “-Düğünün çalgıcıları kim? - Kim olacah bizim Mırıhnan Cırıh”

mozzik: Ergenlik çağındaki erkek çocuğuna verilen isim. “Ehmedin oğlunu bir görürsen ele böyümüş ki mozzik olmuş”

otlahçı: Bedavacı. “Gene nerden otlahçılık etmişsen?”

pahıllıg: Kıskanç kimselere verilen ad. “Ne pahıllıg edürsen?”

pocçikli: Çok bilmiş kimse. “O poççihlinin sözüne uyma”

portlah: Dışarıya fırlanmış, çıkıntılı. Beğenmeme ifade eder. “O gızın gözleri ne gadar portlah.”

poşalıh et-: Çok gezmek, sağda solda vakit geçirmek

rapata: Tandıra ekmek vurma aleti; uzun yüzlüler için kullanılır. “Rapata suratlı”

rıkkını sat-: Sık sık sataşmak. “Getti geldi, rıkkını bana sattı”

sazlan-: Mırıldanma, hafiften şarkı söyleme. “Biraz üskek sesle sazlan ki ben de duyım”

şıllıh: Pasaklı, aşüfte. “Şıllıgın biri”

şoğurtli: Salyalı. “Şoğurtlu Ehmed'in oğlu”

tahım tahlavat: Bir tamir için kullanılan aletlerin toplamı; erkeklik organı için de kullanılır. Örnek “Tahım-tahlavatı getir de şu burmayı tamir edim”, “Tahım – tahlavat yerinde”

tahtalı köy: Mezarlık. “O herif de tahtalı köye getti”

tamas: Dişilik organı; erik kurusu.

teheze: Çürük, arızalı. “Bir araba almış ki teheze”

tellemteşt: Sırların herkes tarafından öğrenilmesi. “Herkes tellemteşi oldu.”

Termaş: Dişilik organı

tırıl: İshal; sürgün; edepsiz; ağzı bozuk; küfürbaz. “Ondan adam olmaz. Anası kim? Tırılı Necla”

tikköz: Süslü püslü, sükseli adam. “Neye bele tikköz gezirsen”

tohli: Bir yaşındaki erkek kuzu; şişman kimselere takılan ad. “Bizim evin tohlisi sen misen”

töredi: Piç; başı boş çocuk

tuhs yat-: Kuluçkaya yatmak; kadının çocuklarına düşkün olması.

tuhs anası: Tembel, oturduğu yerden kalkmak istemeyen kimse. “Tuhsa mı yattın, yerinden gahmirsan?”

tuluh: Şişman kadın ve erkeğe yapılan yakıştıрма. “Tuluh kimin şişmiş”

yanı gara: Çok güzel kadını tarif içinde kullanılır. “Yanı gara oğlanın ahlini başından almış”

yeğın ahıl: Ahmak “ O yeğın ahılın tekidir”

yeğın getirmek: Hızlı yürümek. “Yeğın yeğın get gel”

yelpirig: Hafif meşrep; hoppa. “Bu yelpirigin bizim mehlede işi ne?”

zuggum: Zıkkım. *Zuggumun köki* (Kargış sözü)

Sonuç: Anadolu ağızlarında olduğu gibi Erzurum ağızında da argo kelimelelere rastlanılmaktadır. Sürekli olarak değişen argo, toplumsal olaylardan, kavramlardan ve yabancı dillerden etkilenmektedir. Küfür dili, kaba dil, halk dili, gibi kavramlar argoya çok yakın oldukları için bunları Erzurum ağızında kesin bir çizgiyle ayırmak mümkün değildir.

KAYNAK KİŞİLER

İsmail Taş, Erzurum, 60, Öğretim Görevlisi, Üniversite

Cafer Tekerli, Erzurum, 62, Emekli, Lise

Kerime Üstünova, Erzurum, 43, Öğretim Üyesi, Üniversite

Kadime Yılmaz, Erzurum, 70, Emekli, Yüksek okul

Muarez Taş, Erzurum, 55, Ev Hanımı, Lise

Ümit Öztürk, Erzurum, 58, Tüccar, Lise

NOTLAR

¹ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Genel Çizgileriyle Dilbilim, Ankara 1990, 1.c., 13.

² Vecihe Hatipoğlu; Dilbilgisi Terimler Sözlüğü, Ankara 1972, 15.

³ Doğan Aksan, a.g.e.89.

⁴ Hulki Aktunç, Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü, İstanbul 1998, 12.

⁵ Büyük Laurousse Sözlük ve Ansiklopedisi; 1.c., 778.

⁶ Doğan Aksan, a.g.e., 89.

⁷ Hulki Aktunç; age, s.12.

⁸ Ferit Develioğlu, Türk Argo Sözlüğü, 5. Basım Ankara 1980, 12.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Büyük Laurousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1.c., 778.

¹⁰ Efrasiyap Gemalmaz; Erzurum İli Ağızları, İnceleme, Metinler, Sözlük ve Dizinler, 1.c. Erzurum 1978, 22

¹¹ Efrasiyap Gemalmaz; age çalışmamızda başta olmak üzere esas alınan diğer kaynaklar şunlardır. Tarama Sözlüğü, 8c, Türk Dil Kuumu Yayınları. Ankara, 1977. Bilge seyidoğlu; Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar Metinler ve Açıklamalar (Doktora Tezi) Erzurum, 1975, Metin Karadağ; Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri (Basılmamış Doktora Tezi) Erzurum, 1984, İhsan Coşkun Atılğan; Erzurum Ağız Halk Deyimleri ve Folklor Sözlüğü, Erzurum Halk Türküleri Derneği Yayınları, 1977, Sebahattin Bulut, Damla Damla Erzurum, Ankara 1989.